

Навоян А.С.

студент;

Середа А.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
Запорізький національний університет*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ТА ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУМЦІ

Потреба в історичному екскурсі приватного права та його становлення в Україні зумовлюється тим, що такі дослідження сприятимуть оптимізації чинного законодавства, більш ефективному застосуванню приватно-правових норм та дадуть змогу науково обґрунтувати практичні рекомендації щодо розмежування сфер регулятивної дії між основними кодифікованими актами у сфері приватного права України. Тому тема запропонованого дослідження видається досить актуальною.

Перш за все, слід розпочати з того, що первинні згадки про приватне право відображені в працях мислителів давнього часу. Найперша з них пов'язується з Тітом Лівієм, а власне приватні норми вже містяться, як вважають дослідники держави та права, в Законах Ману та Законах Хамурапі [1, с. 16]. Так, наприклад, Закони Ману називають вісім можливих способів виникнення права власності: спадкування, дарування, купівля, завоювання, лихварство, виконання роботи, одержання милостині, а також давність володіння. В той же час, цікавим є факт доволі детальної розробленості зобов'язальних відносин та наслідків, що настають у разі їх порушення: якщо боржник не міг заплатити борг у строк, то він повинен був його відпрацювати. При цьому кредитор, що належав до нижньої касти, не міг примусити відпрацювати борг боржника, що належав до вищої касти [2]. Таким чином, в законах стародавніх цивілізацій окреслені не лише першопочаткові положення приватного права, а й визначена відповідальність за порушення його норм.

Вагомий внесок у розробку приватного права було зроблено юристами Стародавнього Риму Ульпіаном, Павлом, Нервою. Особливої популярності набуло визначення приватного і публічного права, дане у першому фрагменті книги I Дигестів Юстиніана, де воно наведене у вигляді сентенції Ульпіана. Останній зазначав, що вивчення права поділяється на дві частини – публічне та приватне право – і розрізняв їх залежно від того, чиєї користі право, насамперед, стосується: суспільної (державної) чи приватної (окремих осіб): «Публічне право – те, що стосується становища римської держави, приватне – те, що стосується користі окремих осіб; існує корисне у суспільному відношенні й корисне

у приватному відношенні» [3, с. 264]. При цьому, приватне право було ним структуроване та включало природне (*jus naturale*), міжнародне торгівельне право (право народів – *jus gentium*) і цивільне право (*jus civile*) [4, с. 26]. Положення римського приватного права задало напрямок формування та розвитку, зокрема цивільного права як базової галузі приватного.

Наступним визначним кроком в історії розвитку приватного права стало створення Цивільного кодексу Франції, більш відомого як Кодексу Наполеона, в якому були відображені та вдосконалені здобутки у сфері приватних правовідносин та відповідальності. Особливу увагу було приділено Наполеоном приватній власності, що було в повній мірі відображено в основних положеннях цивільного кодексу Наполеона. Так, Наполеон, зазначав: «Велику помилку уряду становить надмірне прагнення до батьківської опіки над власністю, внаслідок цього воно руйнує і свободу, і власність» [5, с. 160] Пізніше було створене так зване Німецьке цивільне уложення, що визначало ряд положень, пов'язаних з приватним правом та відповідальністю.

Грунтовна розробка категорій приватного права та інституту відповідальності в межах зазначеного нормативного обсягу розпочалася на зламі XIX-XX століття.

Важливо зауважити, що за часів радянської влади правова наука в своїй системі здебільшого не визнавала виокремлення приватного права поряд з публічним. Так, після утвердження на теренах колишнього Радянського Союзу соціалістичного режиму представники офіційно домінуючого правознавства «відвернулись» від приватно-публічного, здавалось би, традиційного, поділу права. Причиною таких змін у науковій думці була спрямованість влади на викорінення «усього приватного» у тогочасному суспільстві [6, с. 8]. Отже, в радянські часи поділ права на приватне та публічне категорично заперечувався.

Право радянського періоду мало імперативний характер, було аспектом державної політики, забезпечувалося партійною владою, що обумовлювалось існуючою формою державно-правового режиму [7, с. 357]. При цьому стримувалося повне волевиявлення, мало місце проникнення держави у всі сфери суспільного життя, розчинення приватного права як такого у праві публічному

Радянське цивільне право розглядалося здебільшого як структурний елемент системи публічного права. Більш незалежні вчені вважали його галуззю, котра поєднує у собі як приватне, так і публічне начала. Тим не менше, усі правознавці погоджувалися з тим, що предмет правового регулювання соціалістичного цивільного права є вужчим ніж предмет правового регулювання дореволюційного та «буржуазного» цивільного права [6, с. 8].

У радянській юридичній науці критеріями поділу галузей права всередині єдиної системи права вважалися предмет правового регулювання як головний, основний критерій і метод правового регулювання як додатковий, похідний [8, с. 84], хоча деякі з науковців вважали, що достатньо і одного з цих критеріїв (наприклад, предмета правового регулювання [9; 10] або методу правового регулювання [11]. Безумовно, не можна зазначити, що ці критерії цілком задовольняли науку та практику, і згодом С. Алексєєв запропонував комплексний підхід до вирішення цих проблем. А саме було визначено додатковий критерій – юридичний режим (механізм) галузі права, під яким розуміють специфічні прийоми правового регулювання – особливий порядок виникнення і формування змісту прав та обов'язків суб'єктів, їх здійснення, санкції, способи реалізації, а також дію єдиних принципів (загальних положень), що поширюються на цю сукупність норм [12].

На думку сучасних науковців приватне право нерозривно пов'язане з правом публічним у їхньому співвідношенні та взаємозв'язку [13, с. 9-10]. Сутність такого взаємозв'язку полягає у тому, що кожна система права містить норми, покликані забезпечувати, насамперед, загальнозначущі (публічні) інтереси, тобто інтереси суспільства, держави в цілому, а також норми, які захищають інтереси окремих осіб.

На сьогодні в Україні приватне право все частіше стає предметом наукових досліджень, що зумовлено, передовсім, проголошенням у ст. 3 Конституції України людини найвищою соціальною цінністю в державі [6, с. 8]. Безумовно, за сучасних умов при вивченні приватного права та з'ясуванні його місця у структурі права слід використовувати виключно приватно-публічний поділ права.

Таким чином, процес розвитку приватного права та його становлення бере свій початок з давніх часів та продовжується до теперішнього часу. Сучасні погляди на приватне право ґрунтуються на зростанні соціальної та персональної цінності права як такого, утвердження демократичних засад та прав людини і громадянина. Важливим залишається на сьогодні подальше дослідження питання приватного права та, в свою чергу, розподіл права на публічне та приватне.

Список використаних джерел:

1. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти / О.Х. Юлдашев. – К.: МАУП, 2004. – 576 с.
2. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: курс лекцій / І. Д. Мудрак / Державна податкова адміністрація України; АДПСУ. – Ірпінь, 2001. – 232 с.
3. Римське право: [навч. посіб.] / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонов. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.

4. Актуальні проблеми методології приватного права: [монографія] / [за заг. ред. О. Д. Крупчана]. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2005. – 266 с.
5. Юшкевич В. А. Наполеон і на поприще гражданского правоведения и законодательства / В. А. Юшкевич. – [2-ге вид.]. – М.: Сытин, 1905. – 240 с.
6. Сивий Р. Б. Приватне право в системі права України: поняття, критерії виокремлення, структура: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Р. Б. Сивий ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2006. – 16 с.
7. Зелена І. В. До питання генезису приватного права // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 355-359.
8. Борисова В. І. Тенденції розвитку цивільного права як галузі приватного права // Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 81-93.
9. Генкин Д. М. К вопросу о системе советского социалистического права / Д. М. Генкин // Советское государство и право. – 1956. – № 9. – С. 81-85.
10. Вильнянский С. И. К вопросу о системе советского права // Советское государство и право. – 1957. – № 1. – С. 105-107.
11. Мешера В. Ф. О делении советского права на отрасли // Советское государство и право. – 1977. – № 3. – С. 96-97.
12. Алексеев С. С. Отрасли советского права: проблемы, исходные положения // Сов. государство и право. – 1979. – № 9. – С. 22-27.
13. Прокопович Г. А. Теоретическая модель юридической ответственности в публичном и частном праве: автореф. дисс. ... доктора юрид. наук / Г. А. Прокопович. – Санкт-Петербург, 2010 – 60 с.

Рибовалова М.А.

студентка,

Науковий керівник: Амарян М.Х.

кандидат історичних наук, доцент,

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІЙНА ПІВНІЧНИХ І ПІВДЕННИХ ШТАТІВ США

Особливістю розвитку США до Громадянської війни 1861-1865 рр. була наявність в межах однієї держави двох різних соціальних систем – рабство на півдні країни і капіталізм на півночі.

Рабство підтримували південні штати, політичною елітою яких були великі плантатори-рабовласники. Для суспільства Півдня характерними були расистські переконання. Ті види робіт, які виконували темношкірі, вважалися негідними білої людини, навіть бідняка. Плантаційна економіка Півдня трималася на найжорстокішій експлуатації негрів-рабів, які в силу складної ситуації на ринку найманої праці були єдиною